BEDROS HORASANGIAN

„Curcubeul de la miezul nopţii"; „închiderea ediţiei"

„Dacă există un teatru foarte mic, de ce n-ar exista şi o proză foarte scurtă? Concentrare la maximum a ideilor. Sentimentelor. Grenade. Tensionare. Implozie. Urmuz, Harms, Kafka puşi unul lingă celălalt

într-o inteligentă pagină din revista S. Hai să dăm la o parte rochia epicului pur (asta ce-o mai fi?), Fabulosul şi neliniştea. Dincolo de cuvinte. De ***text.*** *Ceea ce rămîne. Ce nu se vede. Victor Hugo pe Ungă Kafka pare un autor de vodevil. Balzac şi Harms. Elefantul care se loveşte cu trompa pe spate, într-o călduroasă zi de vară, şi scorpionul care se sinucide".* Cu astfel de spirituale argumente apără Bedros Horasangian, un prozator foarte promiţător, cu ştofă, cum se spune, care a publicat recent două cărţi, una după k **alta *(Curcubeul de la miezul nopţii* şi *închiderea ediţiei),*** ideea conciziei şi scurtimii genului său. Ca şi alţi prozatori din ultima vreme, începe şi el cu momente şi schiţe, dacă e să folosim titlul lui Caragiale, ba mai mult, pledează pentru o specie care, sub presiunea romanului, şi-a cam pierdut statutul propriu. Am făcut această observaţie scriind despre antologia alcătuită de M. Iorgulescu acum cîţiva ani, sau despre *Desant '83...,* dar nu mă pot opri s-o repet. Ceea ce e absolut evident la tinerii prozatori de azi este faptul de a nu mai vedea în schiţă sau în povestire un roman miniatural, ci altceva, o modalitate specifică, avîndu-şi legile ei. Trăsăturile cele mai importante ale speciei mi se par a fi următoarele cinci: 1) observarea realităţii cotidiene, prin minuţioasă descriere, fotografiere a componentelor ei; 2) înregistrarea exactă, ca pe o bandă de magnetofon, a limbii vorbite pe stradă, neliterare, de argou sau de jargon, cu „vocile" ei care se întretaie ca într-o centrala telefonică; 3) combinarea celor mai variate tehnici şi procedee, multe de avangardă, într-o manieră adesea experimentală; 4) lipsa subiectului şi a etapelor lui clasice, intriga, punctul culminant şi restul; 5) umor, ironie, atît în atitudinea faţă de real, cît şi în aceea faţă de literatură, utilizarea intertextului, referinţă livrescă, metalimbaj etc. în doze diferite, le regăsim în toată literatura generaţiei '80, ai cărei reprezentanţi au tipărit destule cărţi capabile să ne ofere indicii pentru noul stil (de unele m-am ocupat, de altele mă voi ocupa). Nu mai e nevoie să insist pe modificările de înţelegere a prozei care se realizează în felul acesta, după două decenii dominate de romanul social şi realist de formulă în genere tradiţională.

Bedros Horasangian mi se pare unul din cei mai talentaţi şi inteligenţi prozatori ai noii generaţii. Textele lui, foarte scurte, sînt viguroase şi subtile, banale şi originale, şocante şi previzibile. Chiar de la început (întîiul volum se deschide cu trei pagini intitulate ***O dimineaţă crăpată şi tăiată felii la*** *Macondo)* se vede amestecul deliberat de realitate prinsă pe viu şi de reminiscenţă literară: *„Nn ştiu ce s-a-ntîmplat pe-ntreg globul, dar cind mă gîndesc la oraşul meu, am impresia că toată lumea citeşte pe Borges şi pe Mărquez".* întreaga schiţă curge în acest stil savant, rezultat însă din prelucrarea unor date de viaţă foarte obişnuite sau chiar derizorii, oarecum în genul acelora bogziene din ***180 de minute la Mizii*** Primele texte din ***Curcubeul*** *de* ***la miezul nopţii*** au în centru un erou care îşi povesteşte la persoana întîi nişte isprăvi insignifiante, cum ar fi o excursie cu mocăniţa Ia munte, cînd o femeie mănîncă pîine şi ceapă, la radio se aude vocea lui Bob Dylan cîntînd *„It's a hardrain's a gonna fall",* iar nişte pădurari bat de zor cărţile imprimate cu femei în pielea goală. Sugestiile literare abundă. Plimbîndu-se cu iubita la Giurgiu, pe o zi caniculară, acelaşi personaj spune: *„E cald. Lipsesc fanfara, ofiţerii în alb, domnii graşi, domnişoarele cu umbreluţe, bagajele coborite şi urcate. Dunărea mi e Volga, chiar dacă uneori viaţa e livrescă. Sîntem la Giurgiu, nu la Samara".* Cehov este, .de altfel, alături de Caragiale, o prezenţă permanentă în schiţele lui Bedros Horasangian. Un profesor cutreieră singur şi plictisit strada mare a unui orăşel de provincie: *„Pe lingă el lumea se plimbă. Ţinîndu-se de braţ, stînd de vorbă, cei mai mici jucîndu-se. Este un colţ mai animat. Probabilitatea apariţiei unei doamne cu un căţel este foarte mică: accesul dinilor este interzis".* Trimiterea e şi aici clară. Altădată e parafrazat un vers de Baudelaire sau sînt pomenite personajele lui Ibrăileanu din ***Adela.*** O femeie care atrage" şi sperie pe bărbaţi se numeşte Virginia Vulpe, ocazie pentru narator să se întrebe: *„ Cui i-e frică de Virginia Vulpe? ".* Acestea sînt ceva mai mult decît simple amuzamente. Fundalul prozei lui Bedros Horasangian este o pînză ţesută din multe şi mărunte motive literare, fără de care schiţele şi-ar pierde nu numai o parte din savoare, ci şi o parte din înţeles. Tema frustrării şi a eşecului în viaţă, melancolia unor inşi sau a unor cupluri nu trec pur şi simplu prin atmosfera cehoviană: se impregnează de ea, îi păstrează urmele pe piele.

Al doilea scriitor esenţial pentru înţelegerea acestor proze este Caragiale. în ***Curcubeul de la miezul nopţii*** există un întreg ciclu, acela mijlociu, în care Bedros Horasangian îşi încearcă puterile în a zugrăvi oameni şi medii exclusiv prin felul exprimării. Majoritatea textelor sînt nişte monoloage adresate. E transcrisă parcă pe bandă

vorbirea de pe stradă, din autobuz, de la bufet. Prozatorul are o ureche capabilă să înregistreze clişeele, nuanţele, diferenţele. Psihologia individuală şi aceea socială se revelă prin vorbire. Exemplului oferit de Caragiale în materie de oralitate cotidiană i se adaugă, în toate aceste schiţe, un rafinat joc textual. îşi face apariţia naratorul, dar nu spre a lua parte, ca personaj, la discuţiile celorlalte personaje, ci ca instanţă artistică, dacă pot spune aşa. Un ospătar de la un bufet oarecare, situat pe o şosea, încearcă să cumpere de la un şofer bulgar un tricou. întîi este relatat dialogul celor doi, de un mare haz lingvistic, fiindcă rudimentele de germană ale ospătarului şi cele de engleză ale şoferului (plus gesturile de rigoare) fac comunicarea perfect posibilă: *„«Şprehăn zi doici?», îl ia în primire vînzătorul pe şoferul bulgar, «Ne...», răspunde acesta oarecum mirat de întrebare. «Ingliş», adaugă el calm, fără să-i dea importanţă. încearcă să se lămurească exact ce conţine o sticlă de* ***Fru-Cola...*** *«Pepsi?», «Nein», răspunde mîndru, pe nemţeşte, vînzătorul-ospătar ■ care devine mai vioi ca de obicei,* ***«Fru-Cola...*** *Zer gut... Skolko lei?», îşi prelungeşte el ideea şi interesul arătînd cu mina tricoul cu vultur pe piept, «Ne, ne...», dă din cap şi din mîini bulgarul, încercînd să explice omului din faţa lui că tricoul nu e de vînzare...* " Apoi apare naratorul: *„ Evident, naratorul nu trebuie omis nici el. Sprijinit de baraca de lemn negeluit la umbră («Ce bine e aicişa»), în "praf şi miros de cîrnaţi, înconjurat de incertitudini dinlăuntru şi realităţi din afară - oare cît e adevărat din tot ce a trăit şi cît e doar ficţiune? - lovind cu piciorul bicicleta care nici ea nu mai funcţionează cum trebuie...''.* Insertul acesta n-are alt rost decît acela de a introduce şi ironiza subtil o problemă de naratologie, autorul nejucînd vreun rol în acţiunea.povestirii. De altfel, ciclul ultim din *Curcubeul de la miezul nopţii* încearcă şi formula „textelor", punînd timpul şi spaţiul sub lupă, pînă cînd fiecare por infim al realului devine vizibil cu ochiul liber. Cîteva minute de urcat cu liftul, ca într-un roman de Georges Perec, sau o dimineaţă de duminică sînt, astfel, dilatate enorm. Derizoriul şi banalul explodează. Exact aceeaşi structură au şi prozele din *închiderea ediţiei,* mai mature totuşi, mai „aşezate". Cîteva sînt remarcabile: *J'ai besoin* ***d'etre aime, Triplu concert de Wilhelm Berger, Nimeni nu poate pretinde că a traversat Oceanul Pacific pe jos, Zece delicatese f. pe*** *scurt.* Ultima este o mică bijuterie, absolut delicioasă. Cele zece „delicatese" sînt tot atîtea feluri de mîncare sau de reţete culinare, folosite ca subtitluri pentru nişte extrem de scurte felii de existenţă, la care se potrivesc cu subtilitate. în aceea intitulată *Pîrjoale moldoveneşti,* de exemplu", un bărbat dă telefon unei cunoştinţe,

femeie măritată, fără nici un motiv special la început, dar se pomeneşte apoi foarte interesat de felul în care doamna respectivă şi-a petrecut ziua, bănuind-o că I-a minţit. Gelozia îl pune pe jar. Nostim este şi că, spre a telefona, tocmai se întrerupsese din lectura unui *Pseudojurnul.* Al lui Holban probabil. în *în Gîscă umplută olteneşte,* o soţie binevoitoare îi citeşte bărbatului ei obosit şi bolnăvior dintr-o carte de bucate. *„Ei, ce facem, îţi mai citesc din carte sau vrei să te culci niţel...?"* Bărbatul e, se vede, la regim, aşa că se mulţumeşte cu reţetele: *„Mai citeşte-mi ceva şi pe urmă mă culc... Gîscă cu fasole boabe... Nu, altceva, nu mai vreau gîscă"...*

Unele, bucăţi sînt artele poetice, dacă le pot numi aşa, ale lui Bedros Horasangian. Din *Digerire e vivere* am citat la început. Titlul poate fi tradus cam aşa: *A mistui e* ***un*** *mod de viaţă.* Autorul ne furnizează materiile prime mistuite de prozele sale, indicînd totodată formula: *„ La ce bun atitea personaje, intîmplări înlănţuite — oricine poate povesti ceva interesant, poate găsi ceva interesant în micile nimicuri ale fiecărei zile - trase unele din altele, agăţate unele de altele, uneori croite şi lipite din nou, artificial, nefiresc, mai mult sau mai puţin arbitrar, cind o pagină din Cehov sau Radu Petrescu, cu intîmplări insignifiante, cu ne-intimplări, cu oameni insignifianţi sau obiecte banale, la îndemina oricui, ne pot spune mai mult...*" **în** afara numelor deja citate, Bedros Horasangian" se mai referă Ia Camus, Camil Petrescu, la prozatorii tîrgovişteni (din familia cărora face indiscutabil parte) şi ajunge la expresia care conţine esenţialul: *„ Viaţa ca literatură".* în ***Borsalmo,*** proza e din nou demontată şi se dau şi reţete de funcţionare. Ultimele texte din volum se reduc la procedeul enumerării sau al colajului. Adiţiunea suverană. Caragiale îl cunoştea, dovadă ***La moşi...*** *Aceasta* pulverizare a subiectului şi a construcţiei epice (acolo unde povestirea are intrigă şi tot ce-i trebuie, n-are haz: ***Lanţurile*** sau ***întoarcerea)*** răspunde, desigur, unei stări de spirit, nu e **doar o tehnică.** ***„Mă tnvîrt in jurul unui eu neidentificabil": fraza*** finală din ***Colaje*** *o* exprimă foarte **limpede.** Begros Horasangian ştie bine ce face. E un prozator pe cît **de înzestrat** cu spirit de observaţie, pe atît de **lucid. Abia aştept** să-i **citesc cărţile** următoare.

(România literară, nr. 15, 1985)